

Det svenska valets historia

Magnus Ladulås är den förste kungen i Sverige som enligt skriftliga belägg har blivit vald vid tinget i Mora Stenar, omkring en mil sydost om Uppsala. Valet av Magnus Ladulås skedde år 1275 och var på många sätt embryot till våra dagars moderna valmaskineri. Bruket att välja kung vid Mora Stenar fortgick sedan fram till Gustav Vasas beslut av avskaffa kungavalen till förmån för sitt nya ”påfund” - kunglig arvsrätt.

Vi tar ett rejält skutt över den absoluta monarkins dagar i Sverige, när regenterna styrde landet med Guds nåde enbart med stöd från Rådet och de fyra ständerna adel, präster, borgare och bönder, för att istället landa i det på många sätt omdanande 1800-talet.

1866 upplöstes ståndsriksdagen och tvåkammersystemet infördes i dess ställe. Under slutet av 1800-talet var det dock fortfarande en ytterst liten del av befolkningen som hade något verkligt inflytande, eftersom rösträtten var inkomstgraderad. Inkomst och förmögenhet avgjorde om man fick rösta överhuvudtaget och hur många röster man i så fall hade. Därför var det de mest besuttna som hade störst inflytande. I vissa ytterlighetsfall kunde till exempel ett kommunalval avgöras av en enda förmögen person. Tanken bakom systemet var att rika personer som betalade mycket skatt hade rätt att påverka användningen av skattepengarna. De flesta människor hade därför ingen rösträtt alls.

Rösträttsfrågan utgjordes av den utbredda debatten kring rösträtt i Sverige i början av 1900-talet. Sossar och liberaler ville utöka rösträtten till att omfatta samtliga myndiga män, medan högern ville skynda långsamt och begränsa rösträtten på olika sätt för att undvika att den alltmer framväxande arbetarklassens numerär på något sätt skulle permanenta ett socialdemokratiskt maktinnehav.

Högerregeringen Lindman kunde 1909 driva igenom en lagändring som innebar införandet av proportionella val med rösträtt för alla svenska män, men fortfarande hade de förmögna fler röster vilket det fanns ett stort missnöje kring hos gemene man. Spänningar av modell större fanns fortfarande i landet.

1917 var ett orosår inte bara i Ryssland utan även i Sverige. Demonstrationer för rösträtt, hungerkravaller och arbetaruppror förekom överallt i landet. Den liberala-socialdemokratiska regeringen försökte få till en uppgörelse med högerpartiet, dock utan att lyckas. På höstkanten 1918 föreslog regeringen allmän och lika rösträtt för män över 21 år. Vid riksdagsbehandlingen höjdes åldersgränsen emellertid till 23 år vid kommunala val och 27 år vid landstingsval. Dessutom skulle man ha betalat kommunalskatt under minst ett av de tre år som föregick valet. Man fick inte heller vara försatt i konkurs och inte heller vara omyndigförklarad eller vara omhändertagen av fattigvården.

Andra reformer som stod på agendan var att ta bort företagets rösträtt i allmänna val samt den graderade rösträtten där personer hade olika många röster beroende på vilken förmögenhet man eventuellt hade.

Kvinnlig rösträtt för val till första kammaren infördes redan 1866. 1919 fattades beslut om lika och allmän rösträtt för kvinnor och män samt valbarhet till andra kammaren. För män kvarstod dock kravet på genomförd värnplikt för rösträtt. 1921 hölls de första riksdagsvalen där kvinnor fick delta. Kravet på genomförd värnplikt för rösträtt för män togs bort 1923 och 1924 hölls de första valen där kvinnor och män röstade på lika villkor.

Det skulle dröja ända till 1945 innan rösträtten utsträcktes till att omfatta även de som levde på fattigvård eller som befann sig i personligt konkurs. 1979 fick utlandsboende svenska medborgare

rösta och 1989 fick slutligen alla svenskar över 18 år rösträtt då begreppet ”omyndigförklarad” slutligen avskaffades.